

Motion till riksdagen

1989/90:Jo746

av Lars Ernestam m.fl. (fp)

Luften och vattnet

---

1. Inledning

Luftföroreningarna har mer än något annat lärt oss att miljöproblemen är gränslösa. Utsläpp från polska och engelska industrier försurar den skånska jorden och bidrar till att döda allt liv i många av sjöarna på västkusten. På samma sätt regnar utsläppen från svenska industrier och förbränningsanläggningar ner hundratals kilometer österut.

Det visar hur beroende världens länder är av varandra. Beroendet växer i takt med de växande miljöproblemen. Det kommer att öka kraften i kraven på radikala åtgärder för att rädda miljön.

Det visar också hur nära vattnet och luften hänger ihop med varandra. I sitt kretslopp mellan himmel och hav sköljer vattnet med sig alla de föroreningar vi försöker bli av med.

Under det senaste decenniet har hotet från luftföroreningarna skiftat karaktär. Från att ha varit regionala framstår de som alltmer ödesmättade globala hot mot överlevnaden.

Nedbrytningen av det skyddande ozonskikt som finns i stratosfären gör att mer av solens skadliga ultraviolettera strålning tränger ner till jorden. Det skadar växterna – skördarna kommer att minska och för oss människor kan det leda till ögonskador, blindhet och en drastisk ökning av antalet cancerfall.

Jordens klimat kan rubbas genom några få graders värmeökning – en drivhuseffekt försakad av bl.a. ökad koldioxidhalt i atmosfären. Det kan få oöverskådliga effekter i form av översvämningar och missväxt. Folkpartiets syn på de globala miljöproblemen och internationellt samarbete redovisas i en särskild motion till årets riksmöte.

Folkpartiets motioner om miljölagstiftningen, älvskyddet, dricksvattnet, naturvården och trafikpolitiken behandlar också frågor som har samband med luft och vatten.

2. Luften

Förorenad luft i storstädernas kärnor kan vara hälsovådlig att andas och stör byggnader och kulturskatter. Även när luften inte är direkt farlig är den ofta illaluktande, obehaglig och minskar trevnaden. Den typen av problem är främst lokal och orsakas ofta av trafiken.

Det är nu nödvändigt med kraftfulla åtgärder mot utsläppen av bl. a. kväveoxider och koldioxid från trafiken. Det är utomordentligt oroande att redan det otillräckliga 30% -målet för kväveoxidutsläppen inte ser ut att kunna nås. I kampen mot trafikens miljöpåverkan spelar prisinstrumentet utan tvekan en viktig roll. Den höjning av bensinskatten som nu genomförs inom ramen för skattereformen måste emellertid kompletteras med en omfattande satsning på järnvägstrafik. Förslag i denna riktning framläggs i folkpartiets motion om trafikpolitiken.

Men som vi sett transporteras luftföroreningar mycket längre än några kvarter. De följer med molnen från land till land. De regnar ned och leder till försurning av mark, skog och vatten. Det har blivit ett av den industrialiserade världens svåraste hot mot livet i skogar och sjöar. 15 000 svenska sjöar anses vara döda. Det drabbar oss människor när grundvattnet försuras och vårt dricksvatten förstörs. Uppgifter från riksskogstaxeringen berättar att skogsskadorna förvärras. Den skogsdöd som härjat på kontinenten kan också nå vårt land.

Ett viktigt steg i kampen mot försurningen har tagits på internationell nivå genom överenskommelsen om att begränsa utsläppen av svavel med 30 procent, den så kallade 30%-klubben. Men också det är otillräckligt. Trots överenskommelsen släpper Europas länder ut 50 milj. ton svavel varje år. Kraven är inte tillräckligt hårda i förhållande till vad miljön tål.

Under flera år bromsade regeringen riksdagens krav på ett bidrag till de bilägare som eftermonterar katalysatorer på äldre bilar. Effektiva åtgärder för att åstadkomma en snabbare förnyelse av den befintliga bilparken har i stort sett lyst med sin frånvaro. Folkpartiet föreslår i en annan motion en kraftig höjning av bilsrottningspremien.

Folkpartiet föreslog i en partimotion från januari 1989 en rad åtgärder för att minska luftföroreningarna. Riksdagen har inte behandlat dessa – man väntar på regeringsförslag föranledda av en aktionsplan som naturvårdsverket arbetar med. Förslagen, som vi nu inte väcker igen, lyder i korthet:

- Regeringen måste skärpa målen för reduktion av kväveutsläpp till 50 % av dagens utsläpp mot slutet av 1990-talet.
- Gränsvärdet för svavelutsläpp från oljeeldade anläggningar bör sänkas till 0,05 gram per MJ bränsle i hela landet senast 1992.
- Svavelhalten i tung eldningsolja bör sänkas till 0,5 % under 1990.
- Svavelhalten i bunkerolja bör sänkas till 1 % fr.o.m. 1990.
- Statens naturvårdsverk bör få i uppdrag att redovisa hur ytterligare begränsningar av kolväte- och kväveoxidutsläppen skall kunna genomföras.

3. Markvattnet och sjöarna

3.1 Försurningen

Under de senaste årtiondena har miljösituationen i de svenska sjöarna försämrats genom försurningen. Den leder till att växter och djur dör ut. En rad sjöar i västra Götaland är tömda på liv, sånär som på några få särskilt hårdiga arter. Fiskyngel, speciellt av laxartad fisk, är mycket känsliga för låga pH-värden. Försurning – och naturligtvis vattenregleringar – har slagit ut många

starka fiskbestånd. Nu ser vi hur även sjöarna i fjällvärlden drabbas. Vid snösmältningen släpps hela vinterns samlade försurade nederbörd loss. Trots att nederbörden i Norrland inte är lika sur som i södra Sverige blir det ändå för mycket när allt kommer på en gång.

Men det sura regnet får också metallföreningar och tungmetaller att komma i omlopp. Bland annat frigörs det kvicksilver som fallit ned från luften och finns lagrat i marken och bottensedimenten. Man kan idag konstatera kvicksilver i fisk från sjöar, som aldrig har haft några direkta industriutsläpp.

För att lindra skadorna av den sura nederbörden är det viktigt att kalkningsverksamheten fortsätter trots att det fortfarande finns vissa frågetecken kring denna. En intensifierad forsknings- och utredningsverksamhet är angelägen. Särskilt gäller detta skogsmarkskalkning där utökade fältförsök bör genomföras. Folkpartiet föreslår i motionen om anslag till miljövård att ytterligare 20 milj.kr. satsas på åtgärder mot luftföroreningar och försurning, varav en del skall satsas på utökad kalkning och en annan del på bidragsgivning till privatpersoner som har problem med försurade eller infekterade brunnar.

Det är också angeläget att i större skala undersöka möjligheterna att genom selentillförsel begränsa skadeverkningarna av kvicksilver i miljön. Kalk bör användas som fällningskemikalie i kommunala avloppsreningsverk.

En ökad lövskogsandel kan minska försurningen av marken. Skogsstyrelsen bör därför få i uppdrag att i samråd med naturvårdsverket utarbeta ett förslag till hur lövskogsandelen skall kunna ökas i särskilt drabbade områden.

3.2 Övergödningen av kusthaven

Övergödningen av kusthav och sjöar leder till miljöproblem som algblooming, syrebrist och organismdöd. Den ökade tillgången på gödande kväve beror på gödsling av jordbruksmark och utsläpp av ofullständigt renat avloppsvatten från hushåll och industrier. Betydande mängder ammonium- och nitratkväve faller också ned från luften. Det luftburna kvävet kommer från motortrafiken, felaktig stallgödselhantering och till mindre del industriprocesser.

Trafiken och jordbruket bidrar i ungefär lika stor grad till övergödningen. För jordbrukets del beror en del av problemen på den tidigare förda jordbrukspolitiken. Från folkpartiets sida har vi länge drivit krav på en avreglering och att det nuvarande produktionsstödet skall avlösas av en arealersättning. Med ett sådant system skulle miljön gynnas genom att jordbrukarna premieras för att landskapet hålls öppet, inte för en hög produktion som leder till överskott och ständigt växande miljöproblem.

Vad som skett på land har märkts främst i havet. God tillgång på organiskt åtkomligt kväve har lett till hög produktion av växter och djur. Men om näringstillgången ökar allt för kraftigt, kan en överproduktion ske. I havet yttar det sig som en kraftig algblooming. När algerna dör sjunker de till botten och bryts ner av syreförbrukande bakterier. Vid hög bakterieaktivitet tar syret slut och fiskar och bottendjur dör. Under de senaste hundra åren har

mängden kvävenäring, som rinner ut i Västerhavet och Östersjön ungefär fyrdubblats genom mänsklig aktivitet. Resultatet märker vi i form av kraftiga algbloomingar och bottendöd.

Övergödningen har under senare år främst uppmärksammats i Laholmsbukten, men problem finns efter de flesta kuststräckor och i de större sjöarna. I Östersjön och Bottenhavet tillkommer problem med orenat avloppsvatten från våra grannländer och utsläpp av organiskt material från massaindustrin.

För att komma till rätta med övergödningen diskuteras främst olika åtgärder för att begränsa kväveutsläppen från jordbruket och trafiken. Det är riktigt att angripa problemen vid källan, men ett bekymmer är att även marginella förbättringar tycks dra stora kostnader. För att uppnå ordentliga effekter krävs orealistiska insatser som beskogning av södra Sveriges slättbygder eller ett på kort sikt orealistiskt utbyte av Nordeuropas bilpark till elfordon.

En metod med betydligt bättre kostnadseffektivitet står naturen själv för. I våtmarker, vattensamlingar och sjöar sker olika processer, som minskar vattnets kvävehalt. Kväve binds i växtproduktion och vissa bakterier livnär sig på att "äta" nitrater så att ofarlig kvävgas avgår, s.k. denitrifikation.

I själva verket beror kväveläckage från jordbruket inte bara på ökad konstgödselanvändning. Omfattande utdikningar har också bidragit till att minska naturens förmåga att ta hand om urlakat kväve. Återställande av förstörda våtmarker och stor återhållsamhet vad gäller fortsatt dikning i jordbruks- och skogsmark skulle alltså kunna förbättra kvävesituationen i kusthaven avsevärt. En undersökning gjord av länsstyrelsen i Hallands län visar att det dessutom skulle bli avsevärt mycket billigare.

Vi vill också framhålla de synnerligen positiva effekter fler naturliga våtmarker och vattendrag skulle ha för odlingslättnens flora och fauna. En mängd hotade växtarter skulle få bättre levnadsbetingelser, livsrummet för utrotningshotade groddjur liksom för det jaktbara viltet skulle öka.

Folkpartiet föreslår att lantbrukare, som låter anlägga våtmarker skall stödjas med en särskild ersättning. Möjligheter att lösa ut lantbrukare på frivillig väg och ge ersättningsmark måste också prövas. Till dessa ändamål föreslår vi i vår motion om anslag till miljövard en förstärkning av resurserna med 20 milj. kr.

4. Havet

En rad hot – förutom de svenska – kan nämnas: Finska utsläpp från pappersmassaindustrin, Sovjets för tillfället skrinlagda planer på mycket omfattande fosforitbrytning i Baltikum, utsläppen i den polska Wislafloden och norska utsläpp från industrier utefter Glommaälven.

Från folkpartiets sida vill vi understryka vikten av att Sverige agerar mycket kraftfullt bl.a. inom ramen för Helsingforskonventionen för att minska hotet mot Östersjön. Regionala konventioner är ett viktigt redskap i det internationella miljöarbetet. Det redskapet bör också användas för att angripa den allvarliga föroreningsituationen i Nordsjön.

Det är därför glädjande att riksdagen i juni 1988 ställde sig bakom folkpartiets krav på att initiativ tas till bildande av en Nordsjökommission, liknande

den som redan finns för Östersjön. Tyvärr har regeringen ännu inte kommit längre än att förbereda arbetet. Riksdagen bör därför göra ett nytt tillkännagivande i frågan.

Åtgärder på internationell nivå är inte tillräckliga. Folkpartiet har upppepat gånger pekats på en lång rad åtgärder, som skulle hejda Sveriges roll i förstöringen:

- totalförbud mot användningen av miljögiftet PCB,
- påskyndande av utvecklingen mot helt slutna massaindustrier,
- genbanker för att förhindra utarmning av i första hand fiskbestånden (i första hand genom att skydda de hotade arternas naturliga miljöer),
- naturskydd av marina områden genom inrättande av marina reservat,
- insatser för att återskapa en livskraftig sälstam,
- åtgärder för att minska kväveläckaget från jordbruk, kommuner och industrier. Bland åtgärderna märks t.ex. ökade krav på en mer långtgående reduktion vid reningsverken,
- beslut om att göra hela Kattégatt till miljöskyddsområde med särskilda restriktioner för alla skadliga utsläpp.

Miljögiftet PCB är det främsta hotet mot gråsälens överlevnad i Östersjön. Trots förbud mot användning av PCB i nya installationer är giftet i omlopp och riskerar att även i framtiden ställa till svåra skador. Problemet kommer sannolikt att förvärras, när olika typer av teknisk utrustning som t.ex. transformatorer och kondensatorer skall tas ur användning.

Regeringen blundade länge för problemet, men fattade slutligen i december 1988 ett beslut om avveckling av all användning av PCB senast vid utgången av 1994. Folkpartiet vill påskynda avvecklingen ytterligare och föreslår i en motion om miljögifter att den skall vara genomförd snarast och senast vid utgången av 1992. Förslag om detta framläggs i folkpartiets motion om miljögifter och kemikalier.

Massaindustrins utsläpp skall enligt riksdagens beslut i juni 1988 begränsas till 1,5 kilogram bundet klor per ton massa. Det är ett uttryck för hårdare krav på massaindustrin – något som vi länge har efterlyst.

Men målet måste sättas än högre. Med en kombination av miljöavgifter och marknadens tryck tror vi det är fullt möjligt.

Massaindustrins utsläpp måste i det närmaste helt elimineras. Målet skall vara att detta har skett vid sekelskiftet. Riksdagen bör ge regeringen detta till känna.

3.1 Havsresursforskning

Forskningen kring problemen med havsmiljön har varit starkt eftersatt. Utrustningen är föråldrad. Forskningsfartyg för provtagning i avlägsna kustområden och till havs saknas. Forskare arbetar under ekonomiskt osäkra villkor samtidigt som antalet forskartjänster är för få.

Regeringens budgetförslag våren 1989 var på denna punkt helt otillräckligt. På förslag bl.a. av folkpartiet beslöt riksdagen emellertid om en rad angelägna förstärkningar i syfte att bygga upp marina centra.

Havsresursdelegationen har nu också avslutat sitt arbete. Folkpartiet konstaterar att det finns stora behov av forskning och utveckling inom marinbio-

logi, fiskeribiologi och marin teknik. Om behoven inte tillgodoses får vi anledning återkomma när regeringen presenterar den forskningspolitiska propositionen.

Ett viktigt inslag i arbetet för att få ökade kunskaper om den marina miljön, som betyder så mycket ur skilda synpunkter – t.ex. för fisket och för friluftslivet – är att skapa en marin atlas. En sådan atlas bör på ett lättillgängligt och överskådligt sätt presentera viktiga fakta om våra kusthav när det gäller biologi, hydrologi, vattenförhållanden, föroreningskänslighet m.m.

Den bör kunna tjäna som underlag för olika beslut om den marina miljön. Bl.a. finns då möjligheter att bättre kartera grunda vikar och därmed förbättra skyddet för de s.k. fiskens barnkammare. Det blir då också möjligt att kartera olika fågelarters häckningsplatser, sälområden, områden för sandsugning samt naturligtvis havsbotten ur flera skilda aspekter. Genom den nu förordade karteringen kommer det att finnas bättre möjligheter än idag att inta en restriktiv inställning vad beträffar sandsugning. Det är också betydelsefullt med en kartering av kustvattnen för att få kunskap om spridningsprognoser o.d. när olje- och kemikalieutsläpp i kustvattnen har inträffat och när det gäller frågan om var muddringsmassor bör tippas.

Underlaget för en marin atlas måste alltid förbättras bl.a. genom att havsforskningen utökas. Havsbottnarna bör t.ex. fotograferas i speciellt utsatta regioner. Vi vill avslutningsvis påpeka vikten av att yrkesfiskarens kunskap tas tillvara. Tidigare än några andra kan de i sin yrkesgärning följa hur tillståndet i havet förändras.

Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om åtgärder mot luftföroreningar och försurning,
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om utökad lövskogsandel,
3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en Nordsjökommission,
4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om återskapande av våtmarker,
5. att riksdagen hos regeringen begär förslag till skärpta krav på en kvävereduktion vid reningsverken,
6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om förklarande av Kattegatt som miljöskyddsområde,
7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att målet skall vara att massaindustrins utsläpp av klorföreningar är avvecklade vid sekelskiftet,
[att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en marin atlas.¹⁾

Stockholm den 22 januari 1990

Mot. 1989/90

Jo746

Lars Ernestam (fp)

Bengt Rosén (fp)

Håkan Holmberg (fp)

Anders Castberger (fp)